

Tar Ferenc:

A keszthelyi „Fehér ember”

A keszthelyi Fő téren, Magyarország más településeihez hasonlóan az elmúlt száz évben többször cserélődtek a szobrok. 1902-ben az akkori Andrassy téren avatták fel Lukácsy Lajos Festetics I. Györgyről készült alkotását. A II. világháború befejezése után a gyönyörű, bronzból készült alkotás eltűnt, és a helyére előbb egy emléktábla, később pedig egy szovjet hősi obeliszk került. Ez állt 1956. október végéig a város Fő terén. Október 25-én Festetics György gróf szobra a Balatoni Múzeum pincéjéből (a szén alól) újra visszakerült az egy nappal korábban ledöntött szovjet emlékmű helyére.

Néhány nappal később pedig új szoborral gazdagodott a gimnázium előtti tér. A forradalom napjaiban nagyon aktív keszthelyi „akadémisták” megkeresték a recski kényszermunka-táborban megfordult, Hévízen tartózkodó Marinkay Istvánt, és felkérték, hogy készítsen egy műalkotást a szabadságharcosok emlékére. A rövid idő alatt megmintázott gipsz-szobrot november 1-jén, délután 17 órakor avatták fel. Az emléktábla szövegét az akkori múzeumigazgató fogalmazta meg:

1956 OKTÓBER
AZ ELESETTEKNEK AZ ÉLŐK
AKIK TALÁN HOLNAP HALNAK
MEG A SZABADSÁGÉRT

A táblára Tantó J. Gusztáv helyi kőfaragó mester véste a szöveget. A Marinkay István által formált alaknak csak a gipsz modelljét tették közzemlére. A terv az volt, hogy később bronzba öntve emlékeztet az 1956-os forradalmi napokra. Erre azonban nem került sor, így a gipsz szobor a keszthelyiek emlékezetében Fehér ember néven maradt meg.

November 4-én a benyomuló szovjet csapatok leverték a forradalmat.

Ennek Keszthelyen is meglettek a következményei. Újra eltűnt a Fő térről Festetics gróf szobra (jóval később a Festetics-kastély parkjában állították fel), de 1957. január 23-ára virradó éjjel eltávolították a Fő térről a Fehér embert is.

Dr. Sági Károly múzeumigazgató 1957. február 5-én a következőt írja az eseményről: „Az angol rádió 1957. január 19-én este magyar nyelvű adásában úgy emlékezett meg erről az emlékműről, mint az októberi események igazi kifejezőjéről.”

1957. január 22-én este géppisztolyos és géppuskás katonaság zárta le a Fő utcát, a forgalmat órákra leállították, és elvitték az utolsó fejfát is.

1957. január 20-án a keszthelyi hangos híradó bemond-

ta már, hogy ellenforradalmi emlékmű áll a városban, amit a külföldi rádiók is felhasználnak propaganda célokra. A szobor és az ahhoz tartozó emléktábla - megrongálva - a Balatoni Múzeum raktárába került.

1989. őszén, a harmadik magyar köztársaság kikiáltásakor, felmerült a szobor visszaállításának gondolata. A „Fehér ember” azonban nem került vissza a Fő térre, október 23-án csak a szoborhoz tartozó márványtábla másolata került ki a templom melletti rendház falára.

Ezen a napon a nagy tömeg először ünnepelhetette szabadon az 1956-os forradalom évfordulóját, és emlékezhetett meg a keszthelyi szabadságszoborról. Sokan csak ekkor tudták meg azt, hogy az 1956-os forradalmi napokban Magyarországon (Baján kívül) Keszthelyen emeltek szobrot a hősök és áldozatok emlékére.

2006-ban a forradalom 50. évfordulójára a helyi lokálpatrióták kezdeményezték, hogy Keszthely Fő terére állítsanak fel egy olyan alkotást, amely emlékeztet az '56. november 1-én felavatott „Fehér emberre”. Ennek szellemében készült el Orr Lajos Projekció című munkája, amelyet október 23-án, az idei évben avattak fel.

Dokumentumok a keszthelyi Fehér ember szoborral kapcsolatban

1. Tudósítás a forradalom napjaiban elesett hősök emlékére tartott gyászünnepeletről

Csütörtökön délután tartották meg a Mezőgazdasági Akadémia tagjainak rendezésében a szabadságharcok alatt elhunyt halottaink emlékére rendezett gyászünnepelet.

Keszthely dolgozói hosszú, tömött sorban álltak körül a hősök emlékművét, melyet a koszorúk sokasága lepett el. A Himnusz ünnepélyes hangjai után Borka Gyula méltatta a névtelen hősokeket:

„A temető csendes áhítata árasztja el itt is a lelkünket.

Lobognak a fáklák. Lobogásuk nemcsak világít, e fények melegítenek is. Hőseink lelkének a melegségét érzem itt. Ha azt mondjuk hősök, alig léptük át gyönyörűségesen szép, magasztos hétköznapiaink küszöbét.

Ma hősokekről beszélni nem nehéz! Rajongásig szeretett szép hazánk utolsó csepp vérükg harcra kívánó szabadságunk e napjaiban könnyű, nagyon könnyű hősokeket találni! Hősokek azok a fiatalok, akik nevetve, a haza iránti szeretet lángjától szinte felmagasztosulva dobták oda életüket az életben maradók jövődjének oltárára. Hősokek Ők! Hősokek azok a munkások, azok a felettünk álló nők és férfiak, akik beálltak a sorba. Abba a sorba, amelynek végén szörnyű mély sír tátongott.

Géppisztolyok tüze, harckocsik ágyúinak orkánja sepette bele ebbe a mélységes sírba nemzetünk virágait és büszkeségeit.

Szívük dobbanása elhalkult. Lassan megállt. Szemük fé-

nye megtört, kezük merev.

Nyugodjatok békeséggel drága, felejthetetlen hőseink! A fa, amely sírotokról sarjad, termő-fává szélesedett! Hőseink! Köszönjük fiatal elhamvadt életeteket! Mi ma még élünk! De ha kell, mi is meghalunk veletek, meghalunk valamennyien!

Nyugodjatok békeségben drága hőseink! Örök dicsőség Nektek Drága hőseink, akik halhatatlanná váltatok halálotok által!"

Utána (Fejes Lajos) alezredes esküt tett a nép előtt, hogy teljes erejével a szabadságharc mellé áll, és ha kell, életét is feláldozza ezért az ügyért, amelyért ezrek áldozták fel: a szabadságért.

(Keszthelyi Újság, 1956. november 3.)

2. Az ország elsőként felállított szabadságszoborról, a „Fehér ember”-ről tudósít a Keszthelyi Újság

„Úgy kezdődött, mint máskor, a hideg novemberi eső között fehér pelyheket csapkodott a szél, csak a pocsolva mennyiségét szaporította. Később pedig elállt az eső és mintha dunnát téptek volna szét az égi gyerekek, hullt a pelyhely, a fehér, makulátlan tiszta hó.

A templomtéren alig huszonnégy órája állították fel az igazi szabadságszobrot, és mondták el alatta mélységes gyászunk imáját és szent eskünet, azt: hogy ha kell, még több vért, még több áldozatot adunk szabadságunk, függetlenségünk és semlegességünk kivívásáért.

Ott áll a szobor a templomtéren, ott van az elesett hősök emlékére Keszthely népének rengeteg koszorúja, s a fekete gyászleplet meg-meglengeti a szél. Közben hull a hó sűrűn, hatalmas pelyhekben, mintha betakarani akarná a gyászleplet, mintegy figyelmeztetésül, hogy nem gyász-ünnep lesz a hős szabadságharcosok temetésének napja,

hanem örömnep, még fájdalmas, de mégis örömnep, a függetlenségünk kivívásának örömnepja.

Már nem hull a hó, csak a fehér krizantémok megnövekedett szirmain és a zöld gyepen látszik a nyoma. A szabadságszobor alatt feketén leng a zászló és mi élénk fájdalommal gondolunk rátok, elesett barátaink."

(Keszthelyi Újság, 1956. november 3.)

3. „A névtelen hősök szobra” címmel a Keszthelyi Újság cikkírójának reményteli gondolatai

„Sárguló falevél hull a fáról, és az ősz szele megcsapja arcomat. Ott állok a templomtéren mozdulatlanul, nézem a szobrot, melyet a hősöknek emeltek azok, akik talán holnap hálnak meg a szabadságért.

Szememben néma könnyek pihennek, s a keserűség rést tör a szorongó torkon, és hangosan zokog a néma fájdalom.

A szobor nem művészi munka. Nem világhírű alkotás, de nekünk többet ér, mint Dárius minden kincse. A frissen épített talapzaton egy szabadságharcos áll, ki éppen győzelemre viszi a magyar zászlót.

Előredőlve nem árul el semmit. Arcáról fájdalmat nem lehet leolvasni.

De lehet, hogy testét gyilkos golyó fúrta át és utolsó lépést tesz a szabadságért.

Mintha mondaná: nem haltam meg, élni akarok, míg a szabadság nem leheli ajkamra a búcsúcsókot. A fájdalom nem töri le. A halál torkából kiált a világ felé. Élni fogsz hazám, mert élned kell! Mi nem csüggedünk.

Lesz még tavasz, lesz madárdal. S ha vége lesz a harcnak, bölcsővé lesz minden ravatal, s független ország lesz itt, s magyar."

Marinkay István gipsz szobra és a talapzat újra elhelyezett felirata

